

Megnyitó beszéd jöltevők emlékünnepén.*

Tisztelt közönség! Egyházi főhatóságunknak bölcs intézkedése vala, hogy minden ötödik évben, jöltevőink emlékére ünnepély rendeztessék gymnasiumainknál. Ez indokolt is, mert a jöltevők adományaiban gyökeredzik ezeknek élete, virágzása. Könnyü erről meggyőződni, ha lapozgatunk egyházunk történelmében, úgy az általános, mint közelebbről az intézet történetében.

Biró Sámuel, az unitárius egyház legelső főgondnoka, 1712-ben vetette fel először a sz.-kereszturi gymnasium eszméjét. De ez a mostoha politikai viszonyok, nagymérvű üldöztetésünk és az anyagi szegénység miatt csak 81 év múlva, 1793-ban kezdett alakot ölteni, midőn a protestánsok is szabadságot nyertek iskolák állíthatására. A nemes törekvésnek sikerré érése tehát hosszú időt, bölcs megfontolást kívánt. S a kezdet nehézségein átesve, a létesülést és megszilárdulást eszközlő emberek munkás életét, az egyház iránti nagy szeretet, hitrokainak ifjú nemzedékének nevelése, művelése érdekében kifejtett gondoskodás, e gymnasium történelmévé avatta. Gyümölcsös szeretetökkel, tetteikkal, áldozataikkal írták, csinálták ennek történelmét s váltak ennek élő, cselekvő alakjaivá. Közülök többeknek, úgy az építés körül, például *Mihály János* és idősb *Daniel Gábor*-nak, mint az alapítványok tételénél: *Koncz János*-, *Berde Mózsá*-, *Dersi János*-nak stb. nevei azon dicsőséges, fény sugaras körbe juttottak, a hol unitárius egünknek álló csillagaivá lettek.

Kellemes, lelkesítő, gyönyörűséges és hasznos foglalkozás e gymnasium történelmének tanulmányozása. Nemesak hasznos, de kedves időtöltés is visszamenni a mostani sivár, önző anyagi világból a multakra s társalogni ott a régi klasszikus világ

* Székely-Keresztur, máj. 21-én.

szellemi termékein képződött emberekkel; szemlélni cselekvéseiket s gyönyörködni abban a kitartásban és valódi, nemes ideálok iránti lelkesedésben, buzgóságban s szilárd elvek szerint bérendezett élet folytatásában, mely nemesak a magán, de a közügyek terén is jellemzi őket; a kiknek, mintegy jelszavuk volt: *időm, tehetségem, sőt vagyonom is első sorban hazámé, egyházamé legyen.* A zsoltár író ezen szavai: *jobb egy nap, uram a te házában, mint ezer nap egyebütt,* ezekre így alkalmazhatók legméltóbban: *jobb egy nap velük, mint ezer nap nélkülök.*

A nagy eszmék, nagy czélok, nagy tettek, alkotások, nagy érzések kora volt az ők koruk és azt a kort, azokhoz méltó erkölcsök is díszítették, ékesítették.

Hadd legyen hát ez a mai nap az övék! Legyünk velök emlékezetünkben! Emlékezzünk róluk! S a kegyelet és hála érzései között szemléljük azt a hatást, a mit előidézték. Mérlegeljük hálás szívvel azt az eredményt, a mit értünk, az utókorért munkálva, felmutattak, például hagytak, hogy hasonlókért hevüljünk. Tanuljuk becsülni azt az önzetlen jóakaratot, a melyet boldogulásunkért tanúsítottak s szegény és kicsiny egyházunkat segítézték, hogy az erkölesi világ építésében ez is egy tényező lehessen és az általános közmívelődés terén mindnyájunk jólfelfogott érdekét szolgálhassa.

Ha ezeket nem vallanók, el nem ismernők és nem hirdetőnk, e kövek, a melyekből ez iskola épült, méltán vádlólag szólalhatnának meg. S ha mi hálátlanok lennénk, vajjon mit mondanának e kövek? Nemde így szólhatnának: méltatlan utódok, azt ti nem tudnátok megeselekedni, a mit a minket összehozó elődeitek meg tudtak cselekedni! Vajha önmagatokban és Istenben való bizalmatok hasonló lenne az őseitekéhez!

Oh őrizzen Isten minket, hogy hálátlanok legyünk s valaha ily vádat hirdethessenek rólunk e kövek s a magunkban és Istenben való bizodalunk megfogyatkozását jelezzék! Oh, mert megbecsülhetetlen, megmérhetetlen erkölesi erő, buzgóság van ezekben a kövekben összehalmozva. Őseink áldozatkészségének örök időközön keresztül fennálló emlékei lesznek ezek történelmünk lapjain.

T. közönség! A multak a mi tanító-mestereink. Nem dicsekvésképpen mondom, de hálát adok Istennek, hogy e gymnasium múltjának minden részletét tanulmányozhattam.

Hosszú időn, sok éven keresztül társalogtam a 18-ik század utolsó és a 19-ik század első felében éltekkel, a hátramaradott adatok, írások nyomán. A régi mesés korban Orpheus esodás sipolására, fák, kövek megindultak; itt ezt a bűv-erőt az ügyeink iránti nagy lelkesedés, szeretet fejtette ki s a megindult szívek hozták mozgásba a fákat, köveket a gymnasium építéséhez. Láttam s látom most is lelki szemeimmel azt a mozgást, ha azokra a régi időkre visszagondolok; de láttam testi szemeimmel is 1868, 1869-ben. Akkora tőkét teremtett az ügyeink iránti lelkesedés s oly megmérhetetlen szeretet gyűlt össze intézményeinkben, hogy azt pénzértékben, számokkal ki sem fejezhetjük, melynek most az államtól kapott, de jól kiérdemelt évi segély, csak csekély százalékaként vehető.

Kutatásaim közben teljesen beleéltem magamat jóltevőink, áldozóink korába, idejébe. Néha aggódva néztem küzdelmeiket. De aztán örvendeztem sikereik felett. Olykor szomorkodtam, majd pedig reméltem velök. Sokszor borusnak, máskor biztatónak láttam a jövőt. Életem legkedvesebb éveinek nagy részét, ilyformán, velök éltem át. S az ő kitarításuk és csüggedés nélküli munkájuk erőssé tett abban a hitben, meggyőződésben, hogy egyházunknak, iskoláinknak van jövője és hogy az nagy részben már biztosítva is van. És a multakban talált gyönyörűség s a jövőbe vetett remény teljesülhetésének tudatában, *Bajza*-nak „*Sohajtás*“ című s a hon hanyatlásán busongó és esdő dalát, éppen a busongással ellenkező hangban, így írom át e gymnasiumra vonatkozólag:

Multadban van öröm,
Jövődben van remény,
Fejlődő iskolám!
Már nem féltelek én.

Érted nem zeng panaszt
S örök bút énekem:
Derült eged alatt,
A lét öröm nekem.

Oly sok baj, gond után
Örvény s hullám közül,
Segélni part felé
Jóltevők serge gyűl!

Ki szívet alkotál,
S bele érzelmeket,
Szeretni lángolón
Ezt az intézetet ;

Kinek hatalma szab
Törvényeket s határt !
Őseink Istene !
Küldél reménysugárt.

Igen, oh Atyánk, küldél reménysugárt és pedig jóltévőinkben! Ezt ünnepeljük ma! Ennek vagyok ez alkalommal hirdetője. E szép reményben ringatva magamat, a hála és kegyelet e magasztos ünnepén, szívem teljességéből áldom tehát a mi jó Istenünket, hogy jobb jövőnk reménye valósúlhatásáról biztosított minket jóltevőink által, óh igen, mert ők mindnyájan a fejlődő iskoláért áldoztak!!

És már most a t. közönséget a legmelegebben üdvözölve, a kegyeletnek e lélekemelő ünnepét megnyitom.

SÁNDOR JÁNOS,
gymnasium igazgató.

Dersi János emlékezete.*

1830–1890.

Mélyen tisztelt közönség! Kedves ifjak!

Az emlékezés nagy erő egy nemzet életében. Nélküle sivár és vigasztalan volna ez az élet. Nem láthatni azt, miként teremtették meg a múlt küzdelmei, az ősök fáradozásai számunkra a jelent: annyit tenne, mint nem érezni, elfelejteni a kötelességet, a melylyel mi a jövő nemzedéknek tartozunk. Pedig ez a kötelesség a nemzeti élet egyetlen tartalma; a lelkesedésnek, az új erőfeszítésnek kiapadhatatlan forrása. Illik tehát önmagunkhoz, illik főképp az ifjúsághoz, hogy emlékezete szárnyain visszaszállva a múltba, eszményeket keressen ott magának. Eszményeket, a melyekért lelkesedni tudjon; eszményeket, a melyekben szive, lelke rajongását megtestesítve lássa. A melyekben föltalálja mindazt, a miért a romlatlan ifjúi szív bevülni tud: a nemes önfeláldozást, a szeplőtlen önzetlenséget, a történeti nagyságot és dicsőséget. Eszményeket, melyeknek képviselőit életükben megbecsülni, halálukban megsíratni és emlékülükben megtisztelni szent kötelesség.

Eszményeket keresni indulok én is most a múltba. De nemcsak tisztán eszményeket, mint ideális elveket akarok hangoztatni, hanem a nemes eszményeknek, a magasztos erényeknek megtestesült mintaképét, Dersi Jánost, egyik nagy jóltevőnket czélom a magyar ifjúság elé állítani, az ő működését és hatását föltüntetni, érezhetővé és fölfoghatóvá tenni. De midőn a megtisztelő bizalom folytán szavakat kell keresnem a kégyeletnek, érzem, hogy igénytelen ajkaim nem lehetnek avatott tolmácsolói e nagy egyházas férfiú érdemdús életének, kinek

* Felolvasatott a székelykereszturi unitárius gymnasium jóltevőinek május hó 21-én (áldozó-esütörtökön) tartott emlék-ünnepélyén.